

Veus representatives: Cubelles durant la Guerra Civil

El dijous 10 de juny de 2010, a les set de la tarda, s'iniciava un reportatge (una entrevista i la seva filmació amb l'ajuda d'una càmera) a quatre dones de Cubelles; en concret a Rosa Guasch, Maria Pedro, Rosario Civiach i Maria Urpí, nascudes els anys 1920, 1921, 1925 i 1926 respectivament. Uns minuts abans, l'equip havia quedat amb en Joan Vidal, qui ens les havia de presentar tot dirigint-nos a casa de la Rosario, situada al carrer de l'Església, on elles ja ens estaven esperant. També s'hi trobava la Margarida Lleó, neboda de l'amfitriona, qui també havia de fer alguna petita intervenció. El reportatge era un més dels que ja s'havien realitzat en dies previs o posteriors a aquesta data a diferents persones dels pobles del Penedès (Alt i Baix Penedès i Garraf) sobre l'entrada de les forces nacionals el gener de 1939.

Es tractava que les entrevistades expliquessin les seves pròpies experiències dels últims dies de la Guerra Civil. El tema fou proposat per en Ramon Arnabat i Mata, president de l'Institut d'Estudis Penedesencs, entitat que coordina el projecte de recerca i divulgació històrica *Tots els Noms (El Penedès, 1931-1980)*, iniciat el 2006, i que compta amb la col·laboració del Memorial Democràtic i de la Direcció General de la Memòria Democràtica del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat de Catalunya, i amb el suport dels tres Consells Comarcals del Penedès.

L'objectiu del projecte *Tots els noms* és fer constar el més exhaustivament possible els fets d'aquell mes de gener del 39, els llocs on aquests van ocórrer i les persones que els van protagonitzar, per després procedir al seu estudi i posterior divulgació. Per dur-lo a terme s'ha comptat amb la col·laboració d'una o més persones que s'han ocupat de recollir la màxima informació possible de cada un dels seus respectius termes municipals, situats a les comarques del Penedès; com han estat, per exemple, en Joan Vidal i en Xavier Martínez en el cas de Cubelles. Alguns d'ells són historiadors, d'altres, la major part, són voluntaris interessats en la temàtica, i tots ells s'han dirigit a la documentació existent o a la memòria oral tema i també han fet ús de bibliografia. En el cas de la temàtica cubellenca s'han consultat el de l'Anna García Rides i la Neus Capdet Sardà, *Un pas per la guerra*, i el de Joan Vidal i Urpí, *El Círcol Cubellenc (1890-1939)*. *Mig segle d'història de Cubelles a través de la seva entitat pionera*, editats el 2003 i el 2006 respectivament.

Alguns dels fruits que ja ha donat el projecte ha estat l'exposició itinerant "La primavera republicana al Penedès 1931-1936"; el llibre *Tots els noms. Victimes de la Guerra Civil al Penedès (Alt Penedès, Baix Penedès i Garraf)*, coordinat i editat el 2010 pel mateix Ramon Arnabat i Mata; el dossier "Les fosses de la guerra civil al Penedès"; i la pàgina web www.totelsnoms.org, on entre d'altra informació es pot consultar el nom de totes les víctimes penedesenques durant la guerra civil o el dels qui ocuparen regidories als ajuntaments republicans.

Explicat el context científic que ens va dur a entrevistar a les quatre protagonistes anteriorment esmentades, cal dir que a més de la qüestió principal que se'ls demanava, el

seu estil obert i l'amplitud de les preguntes, els va fer recordar altres temes que també van calar fort en les seves consciències convertint-se en inesborrables. Així, a més de l'entrada de les forces franquistes a Cubelles, també fan referència, entre d'altres, a la crema de l'Església, al bombardeig que va patir la població o a la gana que van passar els primers anys de la postguerra.

En aquest article em limito a transcriure les seves paraules, ordenades cronològicament, de manera que el que es pot llegir acaba sent, d'alguna manera, diferent al reportatge que els cubellencs van poder visualitzar el divendres 18 de novembre de 2011 i que jo mateix vaig presentar.

La violència exercida contra el temple i el sacerdot

L'església, després de ser incendiada.

L'alçament militar contra la República el 18 de juliol de 1936 va donar pas a l'inici de la guerra civil espanyola. Un dels primers successos a Cubelles va ser la destrucció del patrimoni religiós. "Quan van desvalisar l'Església -ens diu **Rosario Civiach**- jo ho recordo... es van treure tots els sants, llençant-los al mig del carrer". Era el matí del 22 de juliol de 1936, uns desconeguts, sembla que procedents de Vilanova i la Geltrú, hi van arribar expressament per destrossar el mobiliari del temple cristià. Els malfactors havien passat primer per l'Ajuntament i demanat l'ajuda dels veïns, mentrestant "tenien el capellà assegut al mig de la plaça -ens diu **Maria Urpí**- i jo donant voltes per allà perquè vivia aquí. Hi havia un cotxe i apuntaven amb l'escopeta al capellà. Jo anava donant voltes per allà mentre veia que els altres anaven desembarassant l'Església. Aquell dia, van treure totes les imatges al carrer i van agafar gent del poble perquè els ajudessin".

Alguns dels "ajudants locals" van aprofitar la confusió general per endur-se a casa seva, i amagar alguna de les imatges, mobles o les robes de la Rectoria, que també va ser saquejada. Però la major part d'aquell patrimoni va ser carregat en carros i llençat a la riera per cremar-ho després. "Tot ho van tirar a la Riera", ens diu **Rosa Guasch**. Altres, van prendre coses per a ús personal, així les "tovalles i les catifes...", alguns van encatificar tot el carro", apunta la Rosa. I la **Maria Pedro** afegeix: "Hi havia qui s'havia fet bates i davantals o vestits de fil..."

"Bé, nosaltres també en vam prendre, eh! cap a casa, sí, per guardar-les, les vam guardar sempre... Aquell reclinatori per donar la comunió el vam guardar tota la guerra aquí a l'estable de casa. I després aquell... el vestit de la Mare de Déu dels Dolors, que era molt maco, també, el va agafar la mare i uns de la llitera brodats amb uns àngels; uns de blaus també els va agafar, però com que els tenia a baix a una caixa amagats, sota d'un bagul diguem, amb els anys, quan els van treure, tots es van estripar i es van

Rosa Guasch i Maria Urpí durant l'entrevista.

haver de llençar. I després, roba de l'habitació de mossèn Jaume, també la va agafar, perquè es va dir ara ho portaran a la riera i ho cremaran...”, confessa la **Maria Urpí**, per continuar dient: “I quan va tornar mossèn Jaume li va donar el llit negre, que era negre i una calaixera, que estava pintada de negre, d'aquells antics, i li vam donar”.

Sí, mossèn Jaume va tornar a Cubelles després de la guerra, es va salvar d'un possible assassinat, com el sofriren tants dels seus homòlegs en altres poblacions. Elles

recorden haver-lo vist sense sotana per primera vegada, per primer cop amb pantalons, amenaçat, apuntat amb una pistola. **Maria Urpí** ens diu que els “que van venir aquí a desembarassar l'Església encara van ser bons, el van deixar i després un d'aquí..., el van recollir gent d'aquí Cubelles...”. “El van portar al mas de'n Palau. El van prendre cap a una masia...”, ens diu la **Rosario**. “El Josep de ca l'Elvira el va prendre de seguida”, apunta la **Maria Pedro**.

En **Joan Vidal** explica una de les versions sobre la persona que va salvar el capellà aquell dia: “Aquella nit el capellà encara era per aquí, buscaven al capellà i el Tit, el famós Tit va dir que no hi era. El Tit era uns dels que es va ajuntar amb els milicians d'aquí i era del Comitè Antifeixista i que després es va escapar cap a França i va acabar en un camp de concentració nazi, però diuen que aquest va tapar al capellà quan van venir milicians a buscar-lo, aquest va dir que no, que no hi era el capellà”. I la **Maria Urpí** sentència: “Si haguessin sigut aquells que van cremar l'Església no sé si s'hagués salvat”. La **Maria Pedro** aporta també la seva opinió sobre la figura del Tit, el milicià que ajudà a salvar a mossèn Jaume d'una mort segura: “Jo creia que l'havia pres a la mateixa tarda el Josep... El Tit no hi anava amb els que van cremar l'Església. El Tit era un infeliç però no crec que hagués anat a buscar gent...”.

No es va acabat tot aquí, durant la nit, un altre cotxe de milicians forasters va sentir tocar les campanes, “ells, en sentir les campanes, van entrar cap aquí al poble” -informa **Rosa Guasch**-. “S'havien deixat les portes obertes de bat a bat -diu la **Rosario**- perquè veïessin que no hi havia cap imatge... però amb la claror de la lluna van veure que l'altar era molt maco... i es van dir 'caram, aquí hi ha feina i... ho van cremar, ho van cremar tot”. “Ho van cremar i llavors va caure la teulada”, indica la **Rosa**.

Els dies de la guerra

La vida a Cubelles, després dels successos de l'Església, sembla que van ser tranquils. “Durant la guerra hi havia quietud”, ens diu la **Rosario**. Amb tot, ella i la **Maria Pedro** es traslladaren, amb les seves famílies, una a Puigdetiula, i l'altra a Mas Trader, masies allu-

nyades del poble. “Jo era joveneta..., quan va esclatar la guerra..., però nosaltres vam marxar aviat de casa, perquè teníem una àvia molt gran..., però vam sortir d'aquí i vam anar a Puigdetiula, una masia, sí, bastant amunt, bastant amunt. I allà ens van deixar la casa dels amos i dormíem dues famílies en una habitació, dues famílies més dormien en una altra i tots dormíem allà, les meves germanes, la mare i jo, i el meu germà no perquè el meu germà llavors era a la guerra. I vam estar allà. Però nosaltres, mira, a l'habitació del costat hi havia uns que venien a estiuejar aquí, el Sr. Roldan amb els nois i la noia, i allà nosaltres no ens n'adonàvem del que passava, perquè fèiem gresca allà, anàvem a jugar cap a la muntanya i bé estàvem bé...”.

“Nosaltres -ens diu **Maria Pedro**- estàvem a Mas Trader, en aquella masia, vivíem allà, hi menjàvem i dormíem, també amb matalassos a terra tots, tots allà, perquè érem tanta colla..., però vam estar bé, vam menjar molt”.

Maria Urpí, en canvi, es va quedar al poble: “Jo m'estava cada dia al balcó i aquí baix tenien el local, en aquesta casa d'aquí al davant i el primer que venia era el Tit, amb el mocadoret vermell al coll, i al cap d'una estona sortia amb un feix de diaris sota el braç, La Sole, en deia, “aquí porto la Sole”. Després venia el Puces i el Raspall. Jo sempre era dalt el balcó i ho vigilava tot. El primer any es va viure amb molta tranquil·litat”.

La marxa al front de veïns i de familiars “el meu germà -diu **Maria Urpí**- era a la guerra i també l'oncle que ja tenia 38 anys”, i l'arribada de refugiats de Madrid i del País Basc són altres records seus, tot i que no hi aprofundim. Pocs soldats es van veure pel poble aquells dies, tot i que **Maria Urpí** recorda com algun s'hi deixava caure al ball del diumenge: “Aquell sí que venia cada diumenge, venia cada diumenge a ballar aquí a Cubelles, ballava amb dues noies, i jo, una amiga meva i jo esperàvem que arribessin per agafar-los les bicicletes, i mentre ells ballaven nosaltres voltàvem pel poble amb les bicicletes. Ells venien de les Roques amb les bicicletes a ballar aquí a Cubelles, ballaven amb la Maria Rosa, amb la Novell i... i nosaltres ja els vigilàvem..., quan estaven aposentats amb aquelles noies, ens dèiem ‘apa ja podem agafar les bicicletes’. Les bicicletes les deixaven allà sota, a les Premses... les deixaven allà, repenjades a la paret, no les tocava ningú... però la Montserrat i jo sí que les tocàvem, per tot el poble voltàvem. Ells estaven a les Roques”.

Aviació i bombardeigs: l'escampada a la recerca d'un lloc segur

Sense cap mena de dubte, el que va impactar més a la població cubellenca fou la presència de l'aviació franquista amb els seus reconeixements, metrallaments o bombardejos. La major part dels bombardejos soferts van tenir com a objectiu l'estació de ferrocarril i les vies; el primer es donà el 7 de desembre de 1937, els següents els dies 15 de juny, 11 i 12 de juliol, 24 d'agost, 3 de novembre, 28 i 29 de desembre de 1938. Els bombardejos van sembrar el pànic entre la població, que no s'ho va creure fins que els van presenciar. Moltes famílies optaren per deixar el poble i anar-se a refugiar en zones de muntanya, en refugis improvisats o en barraques, sobretot a partir de l'últim el

dimecres 18 de gener de 1939, algunes bombes del qual caigueren sobre algunes cases del poble tot ensorrant-les i matant a dos veïns.

“Jo estava inquieta, molt inquieta -ens diu **Maria Urpí**- no estava bé enlloc; clar aquells dies bombardejaven més i venien més els avions i jo cap aquí i cap allà, agafada de la meua àvia, sempre anava amb la meua àvia que em deia: nena, sempre em fas anar a mi com una baldufa. Els avions era el que em matava, els avions... Em sembla que sortien de no sé on i ja els sentia..., l'àvia només em mirava a la cara i em deia: nena, ai!, pobres de nosaltres, ja els tornem a tenir aquí!, i jo li deia: però qui tenim aquí? Per la cara de la nena ja ho veig que vénen els avions..., deia l'àvia, i jo ja els sentia i sortien de no sé on...”.

“Com que jo -ens diu **Rosa Guasch**- no tenia por i la gent marxava cap a la muntanya..., però jo no em vaig tenir mai de por, de que tiressin bombes aquí..., què tenen de tirar bombes aquí sí no fan res..., però sí que feien, diuen que allà a la ferreteria els soldats feien bombes..., bé bombes, treballaven pels d'allò i ja ho devien saber ells perquè com hi ha espies a tot arreu..., doncs bé, el dia... Allà a la muntanya el pare ja hi era i havia fet una mica de forat a la muntanya per anar-hi nosaltres allà... i llavors al davant, com a porta hi va posar uns fogots, saps... perquè no ens veiessin. I de gana no en vaig passar no, perquè collíem una mica i teníem verdura i el que trobaves..., moltes farinetes.”

“Els últims dies -explica **Maria Urpí**- vam anar a la muntanya, a una casa d'aquestes, una barraca d'aquestes de pedra, rodona, i allà hi havia nou persones, només hi havia lloc per tenir matalassos a terra, i a la nit tots estirats allà, i de dia a fora, sort que va ser un any que no va fer molt de fred perquè de dia estàvem tot el dia a fora. Els pares baixaven cada dia al matí a arreglar les besties del corral, la meua àvia s'havia quedat al poble amb el cavall, el meu pare tenia que vigilar pel cavall, i els meus pares baixaven doncs a arreglar les bèsties també i a buscar menjar per passar el dia a la muntanya perquè allà no teníem lloc per res”.

Malgrat que tothom cercava un lloc més segur, allunyat del possible objectiu dels bombardejors, s'anava al poble gairebé diàriament per vetllar els animals o per cercar aliments: “Cada dia la Pava (nom popular per indicar un avió de guerra franquista), la Pava aquella sortia a les vuit i nosaltres baixàvem cada dia abans de les vuit, jo i una altra senyora, a buscar menjar aquí al poble” -explica **Rosa Guasch**- “El pare em va dir: portem la bicicleta, pugem una bossa de fesols que hi ha... i bé, tot això..., i llavors abans que toques- sin les vuit ja havíem de ser allà dalt perquè si no..., doncs bé, aquell dia la vam trobar pel camí i ens vam haver de repenjar en un marge, ben repenjats..., mira!, se'm tomba la bicicleta, s'hem cauen tots els fesols i llavors... hi havia un altre xicot

Rosario Civiach i Maria Pedro en plena conversa.

que també venia... ens vam quedar a plegar els fesols d'un en un... És clar!, si em van fer anar a buscar els fesols per menjar. Em vaig ajaure, ens vam ajaure així perquè venia la Pava, ens venia així de cara i que no ens toqués..., i va passar de llarg, no va tirar res”.

“I un dia -diu la **Rosario**- puja la meva germana tota esgarrifada, que a la plaça, que és aquí dalt, que nosaltres teníem forn aleshores i que havien tirat una bomba i una altra a casa d'ella, el meu oncle i ells que també n'hi havia tirat una altra i més amunt una altra... i llavors jo sí era joveneta però sí que em va agafar una mena de cosa..., caram, això de les bombes és un altre cantar, no?”.

Rosa Guasch encara ens detalla més el bombardeig sobre les cases de Cubelles: “Jo recordo..., vaig veure com queien les bombes... i en aquell moment pujava la Pava, així, pel carrer Major amunt i quan és a la plaça de cal fuster, allà va caure la primera bomba, i aleshores allà a la Font, no a cal Rulit la segona i a la Font la tercera i de seguida em vaig amagar cap dins jo, vaig pensar ara potser en vindran més, aquella por que agafes...”. “Hi van morir dues persones”, ens indica en **Joan Vidal**.

Maria Pedro encara va patir el bombardeig de més a prop: “Bé..., ens van tirar una bomba allà, a casa, que ho va destrossar tot, portes, finestres, vidres... tot, érem tots dins a casa, tots érem sota l'escala i ens vam salvar. Però a la casa va quedar tot destrossat, tot, tot...”.

“Sí, al poble sí, tres bombes, però tota la carretera aquelles màquines ja van començar a Tarragona i tota la carretera fins a Vilanova... van anar tirant per la carretera...”, ens diu la **Rosa**.

La retirada dels soldats republicans i l'entrada dels nacionals

Quan l'exèrcit franquista va aconseguir trencar el front de l'Ebre el desembre de 1938, el va seguir un moviment de retirada per part de l'exèrcit republicà i un d'avançada del contrari. Tot i l'intent d'aturar-lo al Gaià o alguns actes heroics, aquestes accions només van significar un relatiu ajut a soldats i a la població que fugien a l'exili. Sembla que a la Gaona, terme municipal de La Bisbal del Penedès, vora la carretera de Valls hi hagué certa resistència republicana, així ens ho fan pensar les restes que s'hi han trobat. A l'Ordal, s'aconseguí retardar l'avenç més d'un dia; el de la costa, però, gairebé no va trobar oposició. El dia de l'entrada de l'exèrcit franquista a Cubelles, el 21 de gener, va anar precedit de bombardejos per tota la carretera cap a Vilanova i del llançament d'obusos als afores de la població que tenien com a objectiu els soldats republicans en retirada. Aquests, quan es trobaven a famílies amagades els recomanaven que tornessin al poble, que hi estarien més segures. Tot i que l'avenç principal va tenir lloc a la mateixa carretera, els soldats franquistes no es deixaven cap camí per resseguir, de manera que van passar pels llocs més amagats, com abans ho van fer els que anaven en retirada. Les cases abandonades de la població varen sofrir el saqueig d'uns i d'altres.

Els soldats republicans en retirada “demanaven menjar... i com que tampoc en teníem per a nosaltres els donàvem ametlles o coses que tinguéssim així... i ens deien 'tothom

ens dóna només ametlles'. Oh!, no teníem res més, perquè les farinetes no les fèiem allà, quan érem a casa sí...", ens explica **Rosa Guasch**.

Maria Pedro ens relata: "Van passar soldats... però allà Mas Trader ja els hi teníem una olla grossa de cigrons i els hi anàvem donant quan passaven els soldats que es retiraven... I quan van passar els nacionals, al vespre era, i van preguntar per on estava Vilanova i el meu pare els va dir: 'mira ja els acompanyaré', i ell i un altre senyor..., que van ser valents eh!, els van acompanyar tota la carretera fins a Vilanova..., i jo uns plors perquè pensava doncs ja se l'han quedat perquè no va venir ni a dormir. I em deien, no dona, no, ja vindrà... i es que és van quedar a dormir al poble perquè van pensar que ja no els passaria res aquí al poble".

"I aquí dalt, en una casa molt vella que hi ha als afores hi havia un destacament de soldats republicans, i cada dia ens veien, que anàvem amunt i avall nosaltres, i l'últim dia ens van dir 'estareu més bé dintre el poble que fora perquè tiren els obusos del cantó d'aquí i van al cantó d'allà i al poble no hi toquen i els avions ja no bombardejaran'. I així mateix ho vam fer. Era el mateix dia que van entrar els nacionals, aquell dia quan vam arribar a mig matí a allà dalt en aquesta barraca que he dit que era bastant, bastant cap a Vilanova, van arribar a mig matí i ens van dir: 'Tots cap a casa, tots cap el poble avui', i vam baixar tots avall", ens diu **Maria Urpí**.

"I allà, a la muntanya, hi vam estar fins el dissabte, és a dir, el dimecres, el dijous, el divendres i el dissabte. I el dissabte vam baixar cap aquí, però no vam poder baixar de seguida perquè tiraven bombes, ai!, no bombes, no, obusos... El dissabte ja vam tornar cap al poble, però ja ens havien robat les coses...", ens diu **Rosa Guasch**. Abans de tornar al poble, però, amagada al refugi improvisat, pel seu pare, prop de la carretera de l'Arboç, la **Rosa**, va veure passar els 'moros': "Sí..., van passar els moros..., com que ens van fer agafar por, que els moros volien noies, doncs estàvem amagades allà dins sense moure'ns. No ens van descobrir".

Per la masia de Puigdetiula també hi passà l'exèrcit nacional, així ens ho explica la **Rosario**: "Doncs mira, sí que també van passar soldats per allà, però ens van dir que no ens moguèssim encara, que no anéssim cap a casa perquè encara hi havia molts d'aquests... (soldats republicans). Sí, clar, aleshores ja estava acabada la guerra però bé..., que no ens moguèssim d'allà i encara ens hi vam estar uns dies més i després vam baixar i també vam trobar la casa tota registrada..., com tothom".

"Nosaltres -ens diu **Maria Urpí**- vam arribar de la muntanya, vam dinar a casa i vam venir cap aquí al costat, a la casa veïna, i aquí hi havia uns senyors que estiuejaven aquí mateix en aquesta casa; eren uns senyors de Barcelona, que venien a estiuejar, però la guerra la van passar tota aquí. Per tenir companyia, perquè el poble més o menys estava bastant desert i el meu pare només tenia feina a posar a les cases de per aquí als voltants i que no hi eren, posava uns papers que deien 'Esta casa está habitada por sus dueños' perquè no entressin, perquè els soldats de la retirada entraven i prenien el que podien i els que entraven també, entraven i prenien... Bé, després de dinar, recordo, això és el mateix dia que van entrar els nacionals, vam venir cap aquí [la casa on es realitza l'entrevista] amb tots, aquí al menjador per estar més junts, més amb família..., ells estan sols, nosaltres també... per estar més junts, i bé aquí sí que sentíem aquells obusos,

i aquí, a l'armari, sota l'escala, doncs el teníem folrat de matalassos, i tots cap aquell armari, però jo no hi estava bé tancada en aquell armari i hi feia entrar l'àvia també, i jo no hi estava bé allà tancada, no hi estava bé... sortíem jo i l'àvia, anem, anem... 'però on anirem nena?'; al campanar s'hi està més bé, que si tiren bombes allà no el faran caure. Cap el campanar, al baixos del campanar, sí que hi havia unes quantes persones però jo tampoc hi estava bé allà, no hi estava bé..., massa tancat, no, no hi estava bé, anem, anem, anem... a última hora cap aquí. Bé, en aquestes que aquest noi que vivia aquí al forn, era amic d'aquestes noies estiuejants que estaven aquí, va venir aquí una estona a parlar amb elles i després diu 'me'n vaig', era l'Andreu, l'Andreu que tenia molta amistat amb aquestes noies d'aquí que més o menys devia tenir uns 17 anys aquell noi, i diu 'bé, me'n vaig a ca la padrina', aquí al carrer Major, 'que allà hi ha els meus pares, la meua germana i m'han dit que hi anés cap allà i si trigo patiran... me'n vaig cap allà', però al minut torna blanc com la paret, amb cara descomposta, "ai!, correu, agafeu-me, amagueu-me perquè em sembla que em vénen a matar'. Tots estàvem..., ens vam quedar tots... És que quan va ser aquí dalt, una colla de soldats pujaven amb escopetes i li van dir 'alto, alto...', i ell es va espantar, va tombar i va venir aquí corrents... 'Bé, i aquí on t'amagarem?, on t'amagarem...?'. El vam portar cap allà a la cuina i es va tancar a la cuina... però... però no, no, aleshores hi va haver un silenci... tant aquí a casa com al carrer, no es va sentir, no es va sentir ni a respirar a les persones, una cosa, un silenci...".

"Jo -ens diu la **Rosa**- vaig sortir al portal de casa, que vivia allà dalt, i passa un per allà davant, corrent, que era l'Isidro... corrent, per allà davant, i darrere d'ell un soldat amb l'escopeta i aquest em diu: 'donde ha tirado aquel?'. I jo li dic: 'avall, avall...', jajajaja!!!, és que anaves esgarrifada...".

En entrar els nacionals **Maria Urpí** recorda que "em sembla que van tocar les campanes, vam anar cap dalt el terrat i vam veure aquests alts que hi ha per aquí tot de soldats amb la bandera espanyola i ens vam dir, bé això és que ja han vingut. Vam baixar i vam obrir la porta, que ja passaven soldats..., però jo cap a la carretera, jo, a veure el que passava..., llavors ja vaig deixar l'àvia!, vaig pensar, ara ja no bombardejaran, vaig deixar l'àvia i cap a la carretera i a la carretera sí, hi havia uns soldats que passaven per la carretera, en fila, i carros i cavalls i bé, s'aturaren uns militars allà i aquells militars van preguntar a la gent del poble avia'm què era aquell fum que es veia a Vilanova, un fum molt gran es veia, i aquells els hi van dir, els d'aquí Cubelles, 'aquell fum és que crema la fàbrica de la Pirelli'. I van dir: 'Así continuamos'. I van marxar. Després cap aquí [casa seva], tranquil·la, perquè ja no bombardejarien més".

La postguerra

Sobre la postguerra no han dit massa cosa, tampoc se'ls ha preguntat, però de forma espontània totes elles han fet incidència a les dificultats que van viure per alimentar-se durant les dues o tres primeres dècades del nou règim. En tres anys havien passat d'una relativa prosperitat, a la pobresa gairebé absoluta.

"I després de la guerra emprèn-te-les a no menjar gaire -ens diu la **Rosario**. I pa de moresc. Nosaltres de pa de moresc en vam menjar... oh! després de la guerra. Sí, quan ja s'havia acabat la guerra..., no hi havia farina, és clar, vull dir, com qui la tenia se la

El pas de les tropes nacionals per Cubelles.

devia guardar, els pagesos... jo era la petita i potser si hi havia alguna cosa, doncs mira... Però la gent també ens donaven perquè alguna persona venia i deia a la mama 'Maitilde mira aquí teniu una menjada de patates, ja en teniu per...' i mira, et defensaves amb el que tenien i amb el que ens donaven".

La **Rosa** avala les paraules de la **Rosario**: "A casa de la Rosario sí que van passar gana... Els pagesos en tenien de farina perquè... Bé, no, sempre hi havia algú o altre que...".

Maria Urpí diferencia, respecte al tema, els anys de guerra dels de la postguerra: "La gent va passar més gana a la postguerra que a la guerra aquí a Cubelles. De gana no em vam passar, almenys a casa no em vam passar. Faltaven moltes coses, però de gana no em vam passar. A la postguerra, en canvi, es va passar més gana, a la postguerra perquè aleshores no hi havia diners tampoc... Si ens ho van prendre tot, ens ho van prendre..., no teníem per anar a comprar, no teníem res, es va passar més gana..., les coses anaven més justes. Nosaltres érem pagesos i ells (la Rosario) eren forners...". Els pagesos sempre treien alguna cosa del treball de la terra, els forners no tenien farina per fer pa..., sort de la solidaritat dels veïns, doncs.

"A nosaltres -diu **Maria Pedro**- de prendre'ns no ens van prendre res perquè ho teníem tot amagat. Però de gana tampoc en vam passar perquè a més a més teníem merceria i canviàvem, bé això ja era després de la guerra..., però ens portaven coses de collir, verdura i patates..., com que nosaltres érem fusters...".

Conclusió

Les quatre testimonis tenen, avui, de 86 a 91 anys..., ens expliquen però els seus records de quan en tenien de 10 a 18. Cap d'elles, i per l'edat que tenien, foren protagonistes de cap dels successos, de cap de les responsabilitats..., avui són avies o besàvies, aleshores eren nenes o adolescents. La seva visió resta limitada al que van viure directament..., són episodis concrets, però amb tot, les seves explicacions són ben útils i força lúcides perquè ens hem poguem fer una idea, són útils pels historiadors, per a les investigacions futures i pels encuriosits.

La destrucció del patrimoni del temple i de la rectoria, la relativa tranquil·litat dels dies de guerra, després d'aquells fets, i fins que no van sentir esclatar les primeres bombes de l'aviació, la reacció de les seves famílies, que segurament va ser semblant a la majoria de les altres, davant aquells violents atacs aeris, el moviment de tropes en retirada primer i l'entrada victoriosa de les tropes franquistes després, la gana que es va passar els anys immediats o de postguerra..., són, tots ells, els temes, que en més o menys

extensió, han volgut relatar. No hi trobem diferències remarcables amb el que es va viure a la resta dels pobles penedesencs on no hi va haver cap tipus de resistència, així doncs no hi ha fosses comunes a Cubelles, ni soldats morts de cap dels dos bàndols el dia de l'entrada de les forces franquistes. Podem dir, doncs, que les forces franquistes van passar de passada per Cubelles, camí de Vilanova i la Geltrú, això sí, assegurant-se que no hi restessin forces enemigues.

Tenim comptabilitzades 20 persones víctimes de la guerra a Cubelles, de les quals catorze van morir al front, lluny de la població; dues a causa de la repressió a la rereguarda republicana, assassinades els primers dies de l'alçament; una a causa de la repressió franquista, afusellada al camp de la Bota (Barcelona); una altra que trobà la mort en un camp de refugiats francès a l'exili i finalment, dues a causa del bombardeig sobre la població.

Les veus, els records, d'aquestes dones són de suma importància per a la reconstrucció històrica dels esdeveniments d'aquells dies. Ens permeten comprendre millor els fets, encara que la seva visió sigui parcial, concretada en allò que van viure directament, sense haver-se vist implicades en cap acte de responsabilitat, cosa que es comprèn si tenim en compte l'edat que gaudien aleshores. Amb tot, ajudar els soldats republicans en retirada tot donant-los menjar; l'anada al poble, des del refugi, per cercar menjar i, pel camí, mirar d'amagar-se d'un possible atac aeri; l'experiència de veure la pròpia casa enderrocada per una bomba de l'aviació; la curiositat per veure el que passava i anar, en conseqüència, fins a la carretera plena de soldats armats..., són notes en la partitura que el projecte *Tots els Noms* intenta compondre per a tot el Penedès.

Nota de la redacció:

L'autor d'aquest article, Josep Solé i Armajach va néixer l'any 1959 i és de Bellvei (Baix Penedès). Llicenciat en Filosofia i Ciències de l'Educació i doctorat en Antropologia Social i Cultural per la Universitat de Barcelona. Ha treballat durant disset anys a l'ensenyament impartint, entre altres matèries, Filosofia i Història a nivell de Batxillerat. Ha realitzat treball de camp pel projecte de l'IRMU "El món agrari a les terres de parla catalana" i per l'IEP en el projecte "Tots els noms". Ha publicat La Cooperati-

va Agrícola de Bellvei, 1959-2009. La història i els seus antecedents. Notes antropològiques (2009), i diversos articles a La Nostra Mar, revista del Museu del Mar de Vilanova i la Geltrú; a La Portalada, revista de l'Entesa per Bellvei, i a Del Penedès, revista de l'Institut d'Estudis Penedesencs. Actualment treballa en la redacció de dues obres de recerca històrica que han estat becaades, una amb el Llabor de Lletres i l'altra amb el Manuel Crehuet de Torredembarra.
